

Wojciech Zawadzki

Archiwum Ewangelickiej Superintendentury i Parafii Malborskiej : próba analizy wstępnej

---

Studia Elbląskie 2, 61-96

2000

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ARCHIWUM EWANGELICKIEJ SUPERINTENDENTURY i PARAFII MALBORSKIEJ. PRÓBA ANALIZY WSTĘPNEJ

Nauka Marcina Lutra bardzo szybko znalazła swych licznych zwolenników w Malborku. Coraz większa liczba mieszkańców miasta nad Nogatem przechodziła na protestantyzm. Nie pomogła nawet bardzo zdecydowana postawa króla Zygmunta Starego, który w 1523 roku w liście kierowanym do Rady Miasta groził surowymi karami przechodzącym na protestantyzm. Rajcy miejscy w Malborku korzystając z prawa patronatu w 1526 roku oddali w ręce protestantów leżącą na południowych przedmieściach kaplicę św. Jerzego. Ta pochodząca z końca XIV wieku niewielka świątynia, była częścią kompleksu pokrzyżackich zabudowań szpitalnych, podległych Wielkiemu Szpitalnikowi Zakonu. Kaplica św. Jerzego była kilkakrotnie niszczona, najdotkliwiej po bitwie grunwaldzkiej w 1410 roku a następnie w czasie wojny trzynastoletniej w 1460 roku. Król Kazimierz w 1471 roku przekazał prawo patronatu nad zrujnowaną świątynią malborskiej Radzie Miejskiej z zastrzeżeniem, że ta podejmie się jej odbudowy¹.

Pierwszym protestanckim predykanem w Malborku został w 1520 roku gdańszczanin Jakub Knade. Z pewnością poślubienie Anny Rastenberga, pasierbicy kupca gdańskiego i byłego burmistrza malborskiego Jakuba Roboysena, a także okazywana mu przez wielu gdańszczan nieprzychylna czy wręcz wroga, przywiodły go do Malborka. W 1526 roku został oficjalnie pierwszym ewangelickim pastorem przy kaplicy św. Jerzego w Malborku. Wkrótce jednak przymuszony przez stronę katolicką i osobiście przez króla Zygmunta Starego oraz biskupa chełmińskiego opuścił w 1534 roku Malbork i przeniósł się do Nidzicy². Wspólnota luterkańska musiała jednak w tym czasie być znaczna liczebnie i posiadać duże wpływy, skoro w 1548 roku przyznano jej ograniczone prawo odprawiania nabożeństwa także w katolickim kościele św. Jana Apostoła a 14 maja 1569 roku król Zygmunt August udzielił malborskim luteranom przywileju przyjmowania Eucharystii pod obiema postaciami w kościele św. Jerzego. Wkrótce przywilej sprawowania ewangelickiej liturgii komunijnej, jednak tylko dla chorych i starców, rozszerzono także na katolicki kościół św. Jana Apostoła. Przywileje te zostały potwierdzone przez kolejnych królów Stefana Batorego w 1577 roku oraz Zygmun-

¹ L. Rhesa, *Kurzgefaßte Nachrichten von allen seit der Reformation an den evangelischen Kirchen in Westpreussen angestellten Predigern*, Königsberg 1834, s.192; W. Jedliński, *Dzieje kościoła i parafii Matki Boskiej Nieustającej Pomocy w Malborku*, Malbork 1996, s. 22–27.

² Tamże.

ta III w 1587 roku. W tym czasie nie ustawały zabiegi strony katolickiej, by ograniczyć wpływy luterzańskie w mieście. Pod wpływem biskupa chełmińskiego Tylickiego i proboszcza malborskiego Tomasza Banda, król Zygmunt III w dniu 3 czerwca 1594 roku odebrał luteranom udzielone wcześniej przywileje i zabronił korzystania ze świątyni parafialnej św. Jana. Od tego momentu znaczna liczebnie wspólnota protestancka musiała ograniczyć się do odprawiania swych nabożeństw w domu modlitwy (Bethaus), w kaplicy w bramie miejskiej oraz w kościele św. Jerzego³. Wprawdzie w 1626 roku Szwedzi przepędzili malborskich jezuitów a katolicki kościół parafialny św. Jana Apostoła przekazali miejscowym luteranom, jednak po podpisaniu pokoju w Sztumskiej Wsi w 1635 roku, stosunki wyznaniowe w Malborku powróciły do poprzedniego stanu a protestanci do swych skromnych i ciasnych pomieszczeń sakralnych⁴.

Na początku XVIII wieku dotychczasowy kościół św. Jerzego stał się za ciasny dla pokaźnej miejscowej ludności ewangelickiej a jego stan techniczny był fatalny. Wprawdzie plany rozbudowy świątyni sporządzono jeszcze pod koniec XVII wieku, ale dopiero 18 czerwca 1707 roku położono kamień węgielny pod budowę nowego kościoła. Brak pieniędzy znacznie hamował tempo robót. W mieście organizowano specjalne sponsorujące budowę loterie a Rada Miasta szukała środków finansowych także daleko poza Malborkiem, jednak dopiero w 1711 roku prace budowlane ruszyły na dobre. Po ukończeniu budowy kościoła, dnia 9 lipca 1712 roku burmistrz malborski Bliwernitz położył kamień węgielny pod budowę przylegającej do niego wieży. Przyjmuje się, że wstępne poświęcenie nowego kościoła św. Jerzego w Malborku miało miejsce w Niedzielę Palmową 25 marca 1714 roku, kiedy to po raz pierwszy trzej kaznodzieje luterkańscy wygłosili w nim Słowo Boże. Uroczystą konsekrację świątyni odłożono do czasu ukończenia budowy organów⁵.

W 1772 roku władze pruskie zezwoliły na funkcjonowanie w Malborku tylko dwóch kościołów: ewangelickiego św. Jerzego oraz katolickiego św. Jana Apostoła. Inne wyznania, w tym kalwińskie i mennonickie, nie mogły spełniać oficjalnie swych praktyk religijnych. Wprawdzie jeszcze do 1798 roku utrzymywany był przez Radę Miasta ewangelicki kaznodzieja dla znacznej liczebnie ludności polskojęzycznej, ale wkrótce w wyniku postępującej germanizacji urząd polskiego predykanta zlikwidowano⁶. Po odebraniu na kilka lat katolikom kościoła św. Jana, stało się jasne, że przez władze pruskie mile widziane jest wyłącznie niemieckojęzyczne wyznanie ewangelickie. Rozstrzygnięcia jakie po klęsce Prus w 1808 roku dotyczyły stosunków religijnych w państwie przetrwały bez istotnych zmian do XX wieku. Nowe władze miasta Malborka w 1808 roku zniosły szereg ograniczeń wyznaniowych oraz uprzywilejowaną pozycję ewangelików. Tolerancyjnie zaczęto traktować w mieście baptystów, mennonitów i żydów. Świątynią gromadzącą ludność katolicką w Malborku ponownie stał się kościół św. Jana zaś

³ A. Harnoch, *Chronik und Statistik der evangelischen Kirchen in den Provinzen Ost- und Westpreussen*, Neidenburg 1890, s. 432.

⁴ H. Eckerdt, *Geschichte des Kreises Marienburg*, Marienburg 1868, s. 61.

⁵ G. Berg, *Geschichte der Stadt Marienburg*, Marienburg 1921, s. 122 nn.

⁶ „Da aber gegen Ende des 18. Jahrhunderts die polnische Gemeinde sich hier ganz verloren, so haben Rat und die beiden andern Ordnungen für gut befunden, den polnischen Gottesdienst hier ganz eingehen zu lassen”. Tamże, s. 125 n.

ewangeliccy mieszkańcy miasta tradycyjnie modlili się w kościele św. Jerzego. Ten stan przetrwał do 1945 roku⁷.

Położenie Malborka, jego potencjał ludnościowy oraz struktura wyznaniowa zdecydowały o tym, że miasto to stało się siedzibą superintendenty, czyli lokalnej ewangelickiej administracji kościelnej, odpowiadającej dekanatowi w Kościele katolickim, i obejmującej swym zasięgiem znaczny obszar Żuław. Ewangelickim superintendentom nie przysługiwały żadne uprawnienia ustawodawcze i jurysdykcyjne w odniesieniu do poszczególnych parafii i lokalnych duszpasterzy. Ich głównym zadaniem było nadzorowanie poprawności przekazu prawd wiary i przestrzegania zasad moralnych, wprowadzanie na urząd nowych pastorów i organizowanie zastępstw w okresie wakansu, zarządzanie majątkami kościelnymi na podległym terenie oraz szereg szczegółowych funkcji o charakterze dyscyplinarnym. Organem nadrzędnym w stosunku do superintendentów określonej prowincji lub kraju był generalny superintendent, który był także członkiem konsystorza, najwyższej władzy w Kościele ewangelickim⁸.

Superintendentura malborska obejmowała swym zasięgiem znaczny obszar Wielkich Żuław (Malborskich), szczególnie zaś rozległy po okresowym połączeniu jej unią personalną (Johann Friedrich Heermann) z superintendenturą w Nowym Stawie. Na zachodzie granicą superintendenty malborskiej była zawsze Wisła, na wschodzie parafie Fiszewo i Jezioro, na południu Malbork i Pogorzala Wieś zaś od północy wioski Cyganek i Tujsk. W sumie około 1860 roku superintendentura składała się z 22 parafii, z 26 kościołami obsługiwanymi przez 23 pastorów. W skład każdej parafii wchodziło szereg okolicznych wiosek i osad, przy czym niektóre z nich były formalnie włączone do parafii, inne zaś traktowane gościnnie. Struktura parafialna superintendenty malborskiej w połowie XIX wieku przedstawiała się następująco:

1. Malbork: Piekarski Młyn (Bäckermühle), Grobelno (Dammfelde), Sztumskie Przedmieście (Hoppenbruch), Kałdowo (Kalthof), Cisy (Stadtfelde), Bronisławie (Vogelsang), Landmühle⁹.

Goście: Stogi (Heubuden), Kałdowo (Schloß Kalthof), Piaski (Sandhof), Dolna (Liebenthal), Lipowiec (Lindenwald), Radloffhuben.

2. Nowy Staw: Chlebówka (Brodsack), Brzózki (Bröske), Dębina (Eichwalde), Mirowo (Mierau), Kącik (Neuteicherhinterfeld), Stawiec (Neuteichsdorf), Tralewo (Tralau), Trępnowy (Trampenau).

Goście: folwark Chlebówka (Brodsack), Dybowo (Diebau), Laski (Leske).

3. Stare Pole: Klecie (Klettendorf), Lekłowy (Lecklau), Krzyżanowo (Notzendorf), Parwark (Parwark), Kraszewo (Pruppendorf), Złotowo (Reichfelde).

4. Stara Kościelnica: Miłoradz (Milenz). Do Gnojewa włączone Szymankowo (Simonsdorf).

5. Boręty, filia w Palczewie: Lisewo (Liessau).

⁷ W. Jedliński, *Dzieje kościoła i parafii...*, s. 36 nn. Więcej o ewangelickiej parafii św. Jerzego i superintendencji malborskiej do 1945 — por.: E. Wolff, R. Zacharias, *Zur Geschichte der evangelischen St. Georgengemeinde. Neues Marienburger Heimatbuch.*, Herford 1965, s. 378 nn.

⁸ *Allgemeines Landrecht für die Preussischen Staaten*, Berlin 1794 Teil II, Titel 11, § 150 nn.

⁹ Nazwy miejscowości i osad nie istniejących podano w oryginalnym niemieckim brzmieniu.

6. Dworek, filia w Żuławkach: Niedźwiedzica (Bärwalde), Nowa Kościelnica (Neumünsterberg).

Goście: Stawidła (Neuteicherwalde), Zadwórze (Vierzehnhuben), Voigtei, Vorwerk.

7. Fiszewo: Gronowo (Grunau), Kikojty (Kikoit), Kławki (Klackendorf), Oleśno (Pr. Königsdorf), Szlagnowo (Schlablau), Ząbrowo (Sommerau).

Goście: Fiszewskie Pole (Fischauerfeld), Czerwonka (Rothebude), Schönwiese.

8. Kaczynos: Janówka (Jonasdorf), Królewo (Königsdorf), Krasnołęka (Schönwiese).

Goście: Ząbrówko (Sommerort).

9. Kończewice: Stara Wisła (Altweichsel), Bystrze (Biesterfelde), Mątowy Wielkie (Gr. Montau).

Goście: Rękowo (Renkau), Schönwieserheubuden.

10. Lubieszewo: Orłowo (Orloff), Orłowskie Pole (Orlofffeld), Piecwo (Pietzkendorf).

Goście: Mirówko (Mierauerwalde), Czesławiec (Neunhuben), Siebenhuben.

11. Lasowice Wielkie: Lasowice Małe (Kl. Lesewitz), Martąg (Irrgang), Tragamin (Tragheim).

Goście: Pielica (Herrenhagen), Kamionka (Kaminke), Kościeleczyki (Koczelitze).

12. Lichnowy: Starynia (Altenau), Dąbrowa (Damerau), Lichnowki (Kl. Lichtenau), Tropiszewo (Trappenfelde), Pordenowo (Pordenau).

Goście: Pelpliner Außendeich.

13. Marienau: Rychnowo (Rückenau).

14. Nowa Cerkiew, filia w Pręgowie Żuławskim: Gniazdowo (Schönhorst).

15. Stalewo: Rozgart (Pr. Rosengart), Zwierzno (Thiergart), Zwierzeńskie Pole (Thiergartfelde), Żuławka Sztumska (Posilge).

Goście: Szaleniec (Thörichthof), Groble (Thörichthöschchen).

16. Szawałd: Kamienice (Blumstein), Półmieście (Halbstadt), Widowo Żuławskie (Wiedau).

17. Ostaszewo: Jeziernik (Schönsee), Schönebergerfähre.

18. Jezioro: Różany (Alt-Rosengarth), Wiśniewo (Augustwalde), Balewo (Bailau), Jeżewo (Eschenhorst), Niziny (Fellermannshuben), Krzewsk (Hohenwalde), Markusy (Marcushof), Żukowo (Reichhorst), Jurandowo (Rosenort), Mostek Rückfort), Żurawiec (Schwansdorf), Żurawina (Schwansdorfhöschchen), Dzierzgonka (Sorgenort), Mokre (Spitzendorf), Stobno (Stobbendorf), Węgle (Wengeln), Żółwiniec (Wengelwalde), Thiensdorfsee, Thienshof, Kukuk.

19. Świerki: Lipowo – Lipinka (Lindenau), Nidowo (Niedau).

20. Nowy Dwór Gdański: Nowinka (Neuendorf), Piotrowo (Nieder-Petershagen), Żelichowo (Ober-Petershagen), Płotnik (Pletzendorf), Leśnowo (Reimerswalde), Starocin (Reinland), Stobiec (Stobbendorf), Cyganek (Thiegenhagen), Altendorf, Tiegerweide, Petershagnerfeld, Platenhof, Haberhorst.

21. Tujsk: Stare Babki (Altebabke), Wybicko (Baiershorst), Bronowo (Gr. i Kl. Brunau), Chełmek (Holm), Jankowo Żuławskie (Jankendorf), Świerznica (Kalterherberge), Wiśniewka Gdańska (Küchwerder), Gaik (Rehwalde), Szarpawa

(Scharpau), Grochowo III (Schwentenkampe), Susewald, Hinterthor, Hornkampe, Lakenwalde, Abgunstkampe.

22. Pogorzała Wieś: Kraśniewo (Schönau).

Goście: Piekło (Pieckel), Mątowy Małe (Kl. Montau), Metriz¹⁰.

Do końca II wojny światowej Malbork był zamieszkały w trzech piątą przez ludność ewangelicką. Gromadziła się ona nadal w kościele św. Jerzego obsługiwany przez dwóch duchownych. Urząd drugiego pastora pełnił od 1925 roku pastor Eugen Waldemar Gayk. Bardzo aktywnie angażował się w duszpasterstwo ewangelickie, m.in. był kapłanem głuchoniemych, więzienia, garnizonu, szpitala i lazaretu. Opiekował się także stowarzyszeniem robotniczym i ludowym oraz miejscową młodzieżą. Jako jeden z ostatnich wyjechał z Malborka 24 stycznia 1945 roku i osiadł w Turyngii, gdzie wkrótce zmarł, 27 grudnia 1945 roku w Blankenburgu. Ostatnim zaś malborskim superintendentem i jednocześnie proboszczem parafii św. Jerzego był od roku 1934 pastor Walter Treidel. Urodził się 12 września 1880 roku w Zelkach koło Giżycka i zanim przybył do Malborka pracował w dwóch parafiach na terenie Prus Wschodnich. Jego żona Frieda z d. Mattern prowadziła w Malborku ewangelickie stowarzyszenie *Frauenhilfe*. Walter Treidel pozostał w mieście do 1945 roku i wraz z większością niemieckiej ludności Malborka ewakuował się przed nadciągającym frontem do Niemiec. Zmarł 7 stycznia 1956 roku w Weenzen (k. Hannoveru)¹¹.

Już zaledwie kilka tygodni po zdobyciu Malborka, w mieście pojawili się pierwsi osadnicy, ludność polska przybyła z kresów wschodnich i centralnej Polski. Do miasta w krótkim czasie przybyli także katoliccy kapłani, zarówno niemieccy jak i polscy: księża warmińscy Konrad Will i Josef Reis, ks. Klemens Majewski (May), ks. Michał Prażmowski, ks. Bonawentura Burzmiński oraz ks. Feliks Sawicki. Do Malborka powrócił także formalny dotychczasowy niemiecki proboszcz kościoła św. Jana ks. Franz Pingel. Trosce i pracowitości tych kapłanów zawdzięczamy ocalenie i zabezpieczenie katolickich i ewangelickich dóbr kościelnych w Malborku. Szczególnie zaangażowany w przywracanie życia religijnego był nowy dziekan i proboszcz malborski ks. Feliks Sawicki. Troską swoją objął jednocześnie dwa malborskie kościoły, katolicki św. Jana i poewangelicki św. Jerzego. Już we wrześniu 1945 wystarał się u władz powiatowych o przekazanie ewangelickiej świątyni wraz z budynkami plebanijnymi pod zarząd parafii rzymsko-katolickiej. Po uporządkowaniu mniej zniszczonego w wyniku działań wojennych kościoła św. Jerzego, ks. Sawicki zdecydował o przeniesieniu do niego nabożeństw przed Bożym Narodzeniem 1945 roku. Prawdopodobnie jednak dużo wcześniej malborscy duszpasterze zamieszkali w budynkach poewangelickiej plebanii przy ulicy Słowackiego. To oni z pewnością zabezpieczyli dobra materialne, jakie pozostawił ostatni malborski superintendent¹².

Dokładnie 53 lata czekało na swoje odkrycie archiwum ewangelickiej superintendencji i parafii św. Jerzego w Malborku. Tylko nieliczni po II wojnie światowej wiedzieli o jego przetrwaniu a z całą pewnością nikt nie znał jego wielkiej wartości historycznej¹³. Gdy jesienią 1998 roku przybyła na zaproszenie

¹⁰ E. Dormann, *Geschichte des Kreises Marienburg*, Danzig 1862, s. 77 nn.

¹¹ E. Wolff, R. Zacharias, *Zur Geschichte der evangelischen...*, s. 380 n.

¹² M. Józefczyk, *Elbląg i okolice 1937–1956*, Elbląg 1998, s. 331 nn.

proboszcza i dziekana malborskiego ks. kan. mgr. Jana Żołnierkiewicza diecezjalna komisja archiwalna, znalazła ona na strychu plebanii trzy szafy wypełnione archiwalnymi teczkami, księgami parafialnymi oraz książkami. Archiwalia na ogół były uporządkowane i posegregowane w charakterystycznych teczkach. Na drzwiach jednej z szaf znajdował się nawet napisany na maszynie oryginalny przedwojenny spis inwentarza archiwalnego. Niestety prawdopodobnie z powodu uszkodzonego na strychu przewodu kominowego wszystkie przejęte dokumenty były pokryte grubą i trudno usuwalną warstwą sadzy.

Odnalezienie archiwum superintendentury malborskiej zostało złożone w Archiwum Diecezji Elbląskiej i czeka na swą szczegółową inwentaryzację i systematyzację, by w dalszej perspektywie mogło być udostępnione badaczom historii regionu. Dokonana została jednak wstępna analiza zawartości archiwalnej przejętych teczek oraz selekcja przejętych książek. Wszystkie archiwalia zostały podzielone na dwie zasadnicze grupy: 1. Archiwum superintendentury malborskiej, oraz 2. Archiwum parafii św. Jerzego w Malborku. Przedział czasowy jakiego dotyczą pisma archiwalne obejmuje okres od końca XVIII wieku do 1945 roku. Okazało się już na wstępie, że przedwojenny oryginalny spis inwentarza nie zawsze odpowiada rzeczywistości, tzn. zawiera on pozycje, których nie ma w przejętym archiwum, bądź odwrotnie, wśród archiwaliów znajdują się te czki, które nie zostały wykazane we wspomnianym zestawieniu. Rozbieżności dotyczą także tytułów i oznaczeń poszczególnych teczek. Z tego też powodu, autor niniejszego opracowania zdecydował się podawać jedynie tytuł i numer sygnatury znajdujący się faktycznie na teczce. W przypadku braku oryginalnego tytułu teczki lub księgi został zastosowany opis w języku polskim, w przypadku zaś braku oryginalnej sygnatury oznaczono ten fakt skrótem — bs.

Bardzo różna pod względem treści i objętości jest zawartość archiwalnych teczek. Dopiero ten kto ma do nich wgląd rozumie jak trudny jest ich merytoryczny opis. Niektóre te czki zawierają zaledwie kilka czy kilkanaście pism, lecz są i te czki zawierające kilkaset dokumentów. Bardzo różny jest także okres którego dotyczą. W skrajnych przypadkach niektóre te czki zawierają pisma gromadzone zaledwie w ciągu jednego roku, inne zaś przez około sto lat. Istotny problem to także specyfika niemieckiego odręcznego pisma gotyckiego, charakter pisma autorów oraz stan zachowanych dokumentów. Biorąc pod uwagę wymienione trudności, ilość materiału archiwalnego oraz konieczność syntetycznego przedstawienia problematyki, konieczny stał się maksymalnie skrócony opis zawartości teczek. Schemat opisu archiwum superintendentury malborskiej daje się więc ująć w trzech zasadniczych punktach: 1. Przedział czasowy; 2. Temat wspólny dla całej opisywanej teczki (księgi) lub znaczącej jej części; 3. Niektóre szczególnie charakterystyczne lub ważne dokumenty. Wydaje się jednak, że nawet tak skrócony opis da fachowcom poprawny ogląd materiału archiwalnego, innych zaś, którzy odczuwają zawód lub niedosyt, zainspiruje do osobistej kwerendy.

¹³ Nawet tak rzetelni autorzy jak I. Gundermann i W. Hubatsch w opublikowanej w Göttingen w 1970 pracy pt. „*Die evangelischen General- Kirchen- und Schulvisitationen in Ost- und Westpreußen 1853–1944*” opisują zaledwie jedną wizytację przeprowadzoną w Malborku w dniach 24.05. – 14.06.1907 roku. W przejętym archiwum malborskim zachowały się liczne sprawozdania powizytacyjne nie uwzględnione przez wspomnianych autorów niemieckich.

Na szczególną uwagę zasługują także odnalezione w Malborku książki i gazety. Po przewiezieniu do Archiwum Diecezji Elbląskiej książki zostały podzielone na dwie grupy tematyczne: 1. Ewangelicka teologia i homiletyka, oraz 2. Ewangelickie prawodawstwo i historia Kościoła ewangelickiego. Książki pierwszej grupy tematycznej zostały już przekazane duchownemu ewangelickiemu. Pozostałe zaś zostaną włączone do organizowanego w Archiwum księgozbioru. W tym miejscu wypada wspomnieć jedynie o tych książkach i gazetach, które wydają się szczególnie istotne dla poznania przeszłości Kościoła ewangelickiego w Prusach i w samym Malborku:

1. *Verhandlungen der achten Generalsynode der evangelischen Kirche der altpreußischen Union*. Berlin 1926.
2. *Verhandlungen der neunten Generalsynode der evangelischen Kirche der altpreußischen Union*. Berlin 1930/1931.
3. *Verhandlungen der außerordentlichen Versammlung der fünften Generalsynode der evangelischen Landeskirche Preußens*. Berlin 1908.
4. *Verhandlungen der außerordentlichen Versammlung der siebenten Generalsynode der evangelischen Landeskirche Preußens*. Berlin 1920.
5. *Verhandlungen der ersten ordentlichen Generalsynode der evangelischen Landeskirche Preußens*. Berlin 1880.
6. *Verhandlungen der fünften ordentlichen Generalsynode der evangelischen Landeskirche Preußens*. Berlin 1904.
7. *Verhandlungen der siebenten ordentlichen Generalsynode der evangelischen Landeskirche Preußens*. Berlin 1916.
8. *Verhandlungen der neunten ordentlichen Provinzialsynode der Provinz Westpreußen im Jahre 1911*. Danzig 1912.
9. *Verhandlungen der zehnten ordentlichen Provinzialsynode der Provinz Westpreußen im Jahre 1914*. Danzig 1915.
10. *Verhandlungen der elften ordentlichen Provinzialsynode der Provinz Westpreußen im Jahre 1917*. Danzig 1918.
11. *Kirchliches Gesetz- und Verordnungsblatt 1876–1924*.
12. *Hauptregister zum kirchlichen Gesetz- und Verordnungsblatte 1876–1906*.
13. *Amtliche Mitteilungen des königlichen Konsistoriums der Provinz Ost- und Westpreußen zu Königsberg in Ostpr. 1854–1886*.
14. *Amtliche Mitteilungen der evangelischen Konsistoriums der Provinz Ostpreußen zu Königsberg 1912–1924*.
15. *Kirchliches Amtsblatt der Provinz Westpreußen 1886–1913, 1928–1930, 1934–1939*.
16. *Gesetze und Verordnungen über die evangelische Kirchenverfassung in den älteren Provinzen der Monarchie*. Berlin 1887, 1900.
17. E. Nitze. *Die Verfassungs- und Verwaltungsgesetze der evangelischen Landeskirche in Preußen*. Berlin 1912.
18. *Evangelisches Sonntagsblatt für der Kirchenkreis Marienburg* 19.06.1910–25.12.1910.
19. *Evangelisches Gemeindeblatt für der Kirchenkreis Marienburg* 04.10.1931–26.11.1933.

ARCHIWUM SUPERINTENDENTURY MALBORSKIEJ

Synodalsachen. Konferenz der Pfarrer (A nr 2)

Dokumenty z lat 1834–1842. Część pism stanowią listy superintendenta do wszystkich lokalnych pastorów, opatrzone ich podpisami i datą stwierdzającą zapoznanie się z treścią korespondencji. Duża ilość drukowanych oficjalnych pism Królewskiego Konsystorza w Królewcu do wszystkich parafii w Prusach. Kilka protokołów ze spotkań pastorów. Odpis zarządzeń synodalnych dla superintendentury Malbork — Nowy Staw. Pojedyncze numery *Kreisblatt des Königlichen Landraths-Amtes zu Marienburg* z lat 1835–1837 i 1840–1842.

Synodalverhandlungen. Konferenz der Pfarrer (A nr 3)

Dokumenty z lat 1830–1845. Broszura drukowana w Malborku w 1833 roku pt. „*Ein wohlgemeintes Wort über Predigerwahlen an alle Gemeinen, die das köstliche Recht besitzen, ihre Seelsorger selbst wählen und berufen zu können*”. Zarządzenia superintendenta kierowane do proboszczów. Zarządzenia Królewskiego Konsystorza w Królewcu dotyczące funkcjonowania synodów w Prusach Wschodnich i Zachodnich z 1833 roku i 1834 roku. Kilkadziesiąt egzemplarzy *Kreisblatt des Königlichen Landraths-Amtes zu Marienburg* z lat 1838, 1839 i 1841–1845.

Synodalverhandlungen. Konferenz der Pfarrer (A nr 4)

Dokumenty z lat 1809–1818. Korespondencja dotycząca synodu z 1809 roku opatrzona spisem treści. Protokół synodalny z ok. 1816 roku. Zarządzenia synodalne z 1816 roku i 1818 roku. Odpis regulaminu synodalnego z przełomu XVIII i XIX wieku (brak daty).

Synodalverhandlungen. Konferenz der Pfarrer (A nr 6)

Dokumenty z lat 1842–1850. Protokoły sprawozdań synodalnych od 1842 roku. Drukowana przez Królewski Konsystorz w Królewcu w maju 1843 roku informacja dotycząca zarządzeń synodalnych uchwalonych w 1842 roku. Podobna informacja dotycząca uchwał synodalnych z 1848. Pojedyncze egzemplarze *Kreisblatt des Königlichen Landraths-Amtes zu Marienburg* z lat 1842, 1843, 1845, 1848 i 1850. Listy pastorów kierowane do superintendentury i zarządu synodalnego. Zarządzenia superintendentów kierowane do wszystkich pastorów. Pismo Królewskiego Konsystorza w Królewcu z 18 VI 1845 roku w sprawie konfirmowanych. Wielostronicowy, szczegółowy protokół konferencji synodalnych z 26 V 1847 roku i 19 VII 1848 roku. Wyciąg z zarządzenia rządowego z 2 I 1817 roku dotyczącego m.in. kompetencji synodów. Ulotka pasłęckiej konferencji synodalnej z 6 XII 1848 roku skierowana do wszystkich pastorów ewangelickich w Prusach.

Pfarrer-Versammlungen (bs)

Dokumenty z lat 1899–1918. Protokoły z konferencji pastorów. Kilka drukowanych informacji o dorocznych spotkaniach pastorów wraz ze szczegółowym programem konferencji. Odpis pisma władz kościelnych w Berlinie skierowanego do Królewskiego Konsystorza w Gdańsku w 1910 roku dotyczące związku poszczególnych zborów ewangelickich z Kościołem krajowym. Plan generalnej wizytacji kościołów i szkół w superintendenturze malborskiej w terminie 24 V – 14 VI 1907 roku.

Akta Provinzial Synoden 1819–1844 (A nr 7)

Protokół synodu prowincjalnego odbytego w Gdańsku w terminie 13–15 V 1819 roku i związanego z nim synodu kościelnego odbytego w Malborku w czerwcu 1819 roku. Jeden egzemplarz *Kreisblatt des Königlichen Landraths-Amtes zu Marienburg* z 26 X 1844 roku. Rozporządzenie rządowe z 21 IX 1844 roku w sprawie synodów powiatowych. Postanowienia odbytego 10 VII 1843 roku posiedzenia synodów powiatowych z terenu Prus, Brandenburgii, Pomorza, Śląska, Poznania i Saksonii.

Sitzung des Synodalvorstandes (A nr 8)

Dokumenty z lat 1875–1913. Przeważają protokoły posiedzeń zarządu synodalnego. Pisma instytucji kościelnych do zarządu synodalnego w Malborku. Odpis zarządzenia regulującego przeprowadzanie kościelnych wizytacji (bez daty).

Protokoll des Rechnungsausschusses (A nr 9)

Dokumenty z lat 1881–1901. Przeważają protokoły synodalne związane z finansami superintendenty. Pisma Królewskiego Konsystorza w Królewcu kierowane do superintendenty w sprawach finansowych.

Etat der Synode (A nr 10)

Dokumenty z lat 1864–1899. Instrukcje władz państwowych i kościelnych z 1864 roku w sprawie funkcjonowania synodów kościelnych w prowincjach niemieckich. Pisma Królewskiego Konsystorza w Królewcu kierowane do zarządu synodalnego w Malborku. Przeważają doroczne rachunki kasy synodalnej w Malborku oraz rachunki dokonanych zakupów.

Synode, Zusammensetzung (A nr 11)

Dokumenty z lat 1874–1910. Odpis statutu synodalnego dla malborskiego synodu kościelnego. Pisma Królewskiego Konsystorza w Królewcu kierowane do superintendenta malborskiego w sprawie funkcjonowania synodów w sąsiednich superintendturach. Drukowana ulotka *Geschäfts-Ordnung für die Kreissynode Marienburg*. Lista członków synodu malborskiego z lat 1880, 1883, 1886–1903, 1910. Protokoły posiedzeń synodalnych. Odpisy z księgi protokołów rad parafialnych poszczególnych parafii superintendenty.

Synodal-Konferenzen (A nr 12)

Dokumenty z lat 1854–1912. Protokoły konferencji synodalnych. Przepisy prawne dotyczące dyscypliny kościelnej. Ulotka z 20 X 1858 roku skierowana przez pastorów superintendenty malborskiej do matek. Pisma Królewskiego Konsystorza w Gdańsku kierowane do superintendenty. Trzy drukowane tezy konferencji synodalnych w Malborku, z których jedna opatrzona jest datą 30 IX 1912 roku.

Verhandlungen der Kreissynode 1870–1890 (A nr 13)

Przeważają protokoły synodalne. Niektóre z nich zostały opatrzone tezami będącymi przedmiotem obrad synodu. Drukowany w formie ulotki porządek dzienny obrad synodów odbytych w ciągu kilku lat. Ulotka statutu *Karpovitz-Verein*, stowarzyszenia wspierającego w staropanieństwie córki zmarłych pastorów.

Berichte an die Kreissynode über religionssittliche Zustände (A nr 14)

Dokumenty z lat 1863–1911. Coroczne sprawozdania superintendentów malborskich dotyczące spraw religijno-moralnych na podległym im terenie.

Synodalvorstand, Berufungssachen (A nr 15)

Dokumenty z lat 1890–1911. Pisma pastora z Szawałdu do superintendenta malborskiego w sprawach związanych z funkcjonowaniem rady parafialnej (m.in. lista członków rady parafialnej wybranej w 1891 roku). Zaproszenie na synod powiatowy w październiku 1906 roku w Malborku wraz z programem spotkania. Plan generalnej wizytacji kościołów i szkół na terenie superintendenty w Wąbrzeźnie w terminie 15 VI–27 VI 1906 roku. Uwierzytelnione odpisy księgi protokołów zborów w Borętach, Starym Polu, Stalewie i Świerkach z 1906 roku. Pojedynczy egzemplarz wydawanej w Berlinie gazety „*Korrespondenzblatt zur Bekämpfung der öffentlichen Sittenlosigkeit*” z 15 I 1906 roku.

Verhandlungen der Kreissynode von 1890 (A nr 16)

Dokumenty z lat 1890–1911. Drukowane zaproszenia i porządek obrad synodalnych w latach 1890, 1892–1903, 1907, 1909, 1910. Protokoły tychże obrad synodalnych. Ulotka z uchwałą posiedzenia generalnego *Pfarrer-Verein* w Gdańsku z 25 VIII 1897 roku dotycząca opłat za pogrzeby. Wiele pism Królewskiego Konsystorza w Gdańsku kierowanych do superintendenty malborskiej. Drukowana ulotka statutu powiatowej biblioteki synodalnej w Malborku.

Steuern der Gemeinden (A nr 17)

Teczka zawiera wyłącznie roczne wykazy zobowiązań podatkowych ludności ewangelickiej superintendenty malborskiej w latach 1890–1912.

Kirchliches Rechnungswesen der Kreissynodalkasse (A nr 23)

Rachunki roczne kasy synodalnej z lat 1881–1912.

Pfarrstelle Altfelde (D b 1)

Dokumenty z lat 1860–1899. Przeważają pisma wysyłane przez Królewski Konsystorz w Królewcu w sprawie placówki w Starym Polu do superintendentów malborskich. Dwa sprawozdania pastora ze Starego Pola z lat 1862 i 1868 dotyczące jego parafii.

Pfarrstelle Altfelde (C b 14)

Dokumenty z lat 1892–1912. Akta placówki duszpasterskiej w Starym Polu. Listy pastora Christmanna ze Starego Pola m.in. z pobytu w Bawarii. Wykaz zastępstw w Starym Polu pod nieobecność pastora Christmanna w latach 1893–1896. Przeważają pisma Królewskiego Konsystorza w Królewcu kierowane do superintendenta w sprawie placówki w Starym Polu. Jeden odpis rachunku z 01 X–01 XII 1896 roku w okresie wakansu obsady urzędu pastora.

Lagerbuch für die evangelische Kirchengemeinde Altfelde. Duplicat. (bs)

Księga inwentarzowa placówki duszpasterskiej w Starym Polu z 1899 roku.

Pfarrbesoldung Altfelde (C b 21)

Kilka pism z lat 1898–1899 dotyczących finansowania placówki i duszpasterza w Starym Polu.

Geldsachen Altfelde (D c 1)

Rachunki roczne parafii w Starym Polu z lat 1887–1911.

Pfarrstelle Fischau (C b 18)

Dokumenty z lat 1900–1911. Przeważają pisma nadawane przez Królewski Konsystorz w Gdańsku do superintendentury malborskiej w sprawie placówki duszpasterskiej w Fiszewie. Jeden odpis rachunku za okres 1 X 1899 – 13 VI 1900 roku.

Gemeinde Fischau (D b 4)

Dokumenty z lat 1862–1905. Przeważają pisma kierowane przez pastora fiszewskiego do superintendenta Kählera w Nowym Stawie. Kilka pism z 1862 roku wysyłane przez Królewski Konsystorz w Królewcu w sprawie pastora Stalltera i placówki duszpasterskiej w Fiszewie. Kolejne pisma rozpoczynają się dopiero od 1883 roku.

Lagerbuch für die evangelische Kirchengemeinde Fischau (bs)

Księga inwentarzowa placówki duszpasterskiej w Fiszewie z 1892 roku. Na szczególną uwagę zasługuje sporządzony przez proboszcza wstęp opisujący historię parafii, jej położenie, rozmieszczenie budynków kościelnych i gruntów parafialnych (dołączone odręczne szkice) i fiszewską ewangelicką prezbiterologię od 1612 roku.

Pfarrbesoldung Fischau (C b 23)

Dokumenty z lat 1898–1911. Przeważają odpisy dorocznych sprawozdań finansowych pastora fiszewskiego przesyłanych do superintendentury.

Geldsachen Fischau (D c 5)

Rachunki roczne placówki duszpasterskiej w Fiszewie z lat 1886–1911.

Pfarrstelle Katznase (C b 11)

Dokumenty z lat 1889–1911. W dokumentach znajdują się między innymi 2 protokoły z 29 XI 1889 roku i 31 III 1890 roku dotyczące przekazania przez parafię ewangelicką w Starym Polu placówce duszpasterskiej w Kaczynosie ksiąg parafialnych i pism urzędowych. Szczegółowy porządek nabożeństw w Kaczynosie od Adwentu 1889 roku do Wielkanocy 1890 roku. Wiele dokumentów dotyczy sprawowania przez proboszcza w Kaczynosie pastora Patschke nabożeństw w okolicznych wioskach. Dodatkowo kilka pism nadanych przez Królewski Konsystorz w Gdańsku dotyczących parafii w Kaczynosie lub miejscowego pastora.

Gemeinde Katznase (D b 7)

Pisma z lat 1870–1892. Większość akt stanowią pisma wysyłane przez Królewski Konsystorz w Królewcu do superintendentury malborskiej w sprawach zboru w Kaczynosie. Zachowało się kilka rocznych zestawień nabożeństw sprawowanych w Kaczynosie z podaniem duszpasterza prowadzącego liturgię.

Lagerbuch für die evangelische Kirchengemeinde Katznase (bs)

Księga inwentarzowa placówki duszpasterskiej w Kaczynosie z 1896 roku. Na str. 13–14 zamieszczono krótką informację o historii parafii, jej położeniu i prawie patronatu.

Pfarrvermögen Kirchensachen Gemeinde Katznase (D c 7)

Rachunki roczne placówki duszpasterskiej w Kaczynosie z lat 1887–1911.

Pfarrbesoldung Katznase (C b 25)

Kilka dokumentów z lat 1898, 1899 i 1912 dotyczących uposażenia duszpasterza w Kaczynosie.

Akta Pfarrstelle Marienau (C b nr 6)

Kilkanaście dokumentów z lat 1887–1909. Duża część pism dotyczy spraw finansowych placówki duszpasterskiej w Marynowach.

Pfarrstelle Stalle (C b 15)

Dokumenty z lat 1895–1909. Kilka listów pastora Nacka oraz Charlotte i Elise Nack ze Stalewa do superintendenta. Pisma Królewskiego Konsystorza w Gdańsku do superintendenta w sprawie pastora Nacka. Pisma dotyczące wakansu urzędu pastora w Stalewie w 1901 roku. Bilans wydatków i przychodów w Stalewie w czasie wakansu obsady urzędu pastora. Pisma pastora Patschke z Kaczynosu dotyczące jego zastępstw w Stalewie kierowane do superintendenta.

Gemeinde Stalle (D b 21)

Dokumenty z lat 1873–1905. Przeważają pisma kierowane przez Królewski Konsystorz w Królewcu do superintendenta w Starym Polu lub Nowym Stawie w sprawie pastora Hartwicha w Stalewie.

Lagerbuch für die evangelische Kirchengemeinde Stalle. Duplicat. (bs)

Księga inwentarzowa placówki duszpasterskiej Stalewo prowadzona od 1889 roku. Wyszczególniony został majątek stały i ruchomy placówki duszpasterskiej.

Pfarrbesoldung Stalle (C b 34)

Kilkanaście dokumentów z lat 1898–1903. Większość pism dotyczy uposażenia pastora w Stalewie.

Geldsachen Stalle (D 18)

Rachunki roczne z lat 1887–1911 parafii w Stalewie.

Akta die Pfarrstelle Thiensdorf (C b 5)

Dokumenty z lat 1873–1909. Pisma Królewskiego Konsystorza w Królewcu z lat 1873–1874 w sprawie obsady duszpasterskiej w Jeziorze i z 1885 roku dotyczące wakansu tejże placówki. Wykaz zastępstw duszpasterskich w Jeziorze w 1886 roku i 1909 roku. Rachunek roczny przychodów i rozchodów placówki duszpasterskiej w Jeziorze w latach 1902–1903.

Pfarrbesoldung Thiensdorf (C b 36)

Kilka pism z 1898 roku dotyczących finansowania placówki duszpasterskiej w Jeziorze.

Bausachen Thiensdorf (D b 26)

Kilka pism z lat 1891–1899 dotyczących budowy kościoła, w tym finansowania inwestycji, w Jeziorze. Na szczególną uwagę zasługuje wydrukowana ulotka z porządkiem nabożeństw w kościele mennonickim w Jeziorze w 2. połowie 1898 roku. W świątyni tej swoje nabożeństwa odprawiali zarówno mennonici jak i ewangelicy.

Geldsachen Thiensdorf (D c 20)

Rachunki roczne z lat 1887–1910 parafii w Jeziorze.

Visitations-Recesse von 1871–1880 (B nr 3).

Visitations-Recesse von 1881–1889 (B nr 4).

Visitations-Recesse für 1890 (B nr 16).

Visitations-Recesse für 1891 (B nr 17).

Visitations-Recesse von 1895 (B nr 19).

Revision der Kirchenrechnungen (B nr 7)

Dokumenty z lat 1810–1859. Zarządzenia i pisma władz świeckich dotyczące spraw finansowych i rachunków kościelnych. Sprawozdania finansowe parafii superintendentury z 1814 roku. Pismo rządowe z 1818 roku w sprawie prowadzenia kościelnych rachunków z dołączonym wzorem ankiety finansowej. Sprawozdanie finansowe superintendentury z 1818 roku. Schemat prowadzenia rachunków parafii katolickich i ewangelickich wprowadzony przez rząd w 1821 roku. Rządowa instrukcja z 1823 roku dotycząca rewizji kas kościelnych.

Das Deputat-Holz des Superintendenten (B nr 13)

Dokumenty z lat 1815–1843. Przeważają pisemne prośby superintendentów o przyznanie deputatu drzewnego oraz przydziały deputatu drzewnego dla superintendentury malborskiej.

Rechnungsübersicht 1881–1886 (D c II)

Szczegółowe rachunki roczne poszczególnych parafii superintendentury malborskiej.

Rechnungsübersicht 1886–1909 (D c 1)

Szczegółowe rachunki roczne poszczególnych parafii superintendentury malborskiej.

Rechnungsübersicht 1910 (D c 1)

Sprawozdanie finansowe parafii superintendentury malborskiej z 1910 roku.

Kirchenrechnungen (Aufsichtssachen) (B nr 8)

Dokumenty z lat 1862–1911. Pisma rządowe kierowane do superintendentury w sprawach finansowych poszczególnych parafii. Pisma Królewskiego Konsystorza w Gdańsku dotyczące finansów kościelnych.

Unterstützungen der Pfarrer (C a 9)

Dokumenty z lat 1855–1902. Pisma Królewskiego Konsystorza w Królewcu i w Gdańsku dotyczące materialnej pomocy udzielanej pastorom. Wykaz ofiar składanych w 1855 roku przez duchownych ewangelickich do superintendentury malborskiej na rzecz pastorów znajdujących się w potrzebie.

Stolgebühren und deren Entschädigung (C a 14)

Dokumenty z lat 1872–1902. Przeważają pisma rządowe i Królewskiego Konsystorza w sprawie opłat *iura stolae*. Szczegółowe tabele opłat *iura stolae* we wszystkich parafiach superintendentury malborskiej w 1877 roku.

Die Kirchenbücher (D a 27)

Dokumenty z lat 1787–1905. Ustawy rządowe dotyczące sposobu prowadzenia ksiąg kościelnych i obowiązku sporządzania duplikatów. Pisma dotyczące zasady prowadzenia ksiąg kościelnych na terenie superintendentury malborskiej. Wzory prowadzenia ksiąg kościelnych. Spis ksiąg superintendentury w Nowym Stawie z 1831 roku. Obszerna 78-stronicowa broszura wydana w Poczdamie w 1814 roku pt. „*Anleitung zur Einrichtung und Führung der Superintendenturregistraturen*”. Sprawozdanie dotyczące przechowywania duplikatów przez parafie superintendentury malborskiej z 1838 roku. Ustawa rządu pruskiego z 9 VII 1841 roku w sprawie prowadzenia ksiąg parafialnych.

Kirchenbücher und Beurkundungen darüber (D a 63)

Kilka dokumentów z lat 1906–1910 dotyczących zasad dokonywania adnotacji w księgach chrztu w parafiach ewangelickich.

Innere Mission (D a 21)

Dokumenty z lat 1874–1912. Kilka pism z lat 1874–1885 wysłanych przez Królewski Konsystorz w Królewcu kierowanych do superintendenta w Starym Polu lub Nowym Stawie. Pismo z 1884 roku Westpreußisches Provinzialverein für innere Mission w Gdańsku w sprawie przedłożenia sprawozdania z prowadzenia m.in. akcji charytatywnej i edukacji na terenie parafii superintendenty. Szereg pism ogólnych kierowanych przez zarząd Stowarzyszenia w Gdańsku w sprawach misji wewnętrznych na terenie superintendenty. Wykaz kolekt z lat 1896–1900 i 1902, zebranych w poszczególnych parafiach superintendenty malborskiej z przeznaczeniem na misje wewnętrzne.

Äußere Mission (D a 21)

Przeważają wykazy zebranych kolekt w latach 1908–1918 w parafii malborskiej z przeznaczeniem na fundusz misyjny.

Die Mission unter den Heiden (D a 47)

Dokumenty z lat 1890–1912. Pisma Królewskiego Konsystorza w Gdańsku dotyczące prowadzonej akcji misyjnej w parafiach. Sprawozdania pastorów wszystkich parafii superintendenty dotyczące popierania akcji misyjnej. Kilkuletnie sprawozdania funduszu misyjnego superintendenty malborskiej.

Orden und sonstige Auszeichnungen (D a 57)

Dokumenty z lat 1897–1911. Przeważają pisma Królewskiego Konsystorza w Gdańsku do superintendentów w sprawie przyznawania odznaczeń. Informacje o przyznawaniu odznaczeń pastorom superintendenty malborskiej. Wnioski pastorów o przyznanie odznaczeń świeckim parafianom.

Fahrkosten für Dienstreisen (I B nr 14)

Dokumenty z lat 1777–1877. Patent królewski z września 1777 roku dotyczący zasad korzystania z zaprzęgów. Imienne urzędowe zezwolenie udzielone inspektorowi malborskiemu Heinelowi w 1799 roku na korzystanie z zaprzęgów. Wykaz

poniesionych kosztów w związku z wyjazdami służbowymi superintendenta w 1811 roku i 1812 roku. Większość pism dotyczy konkretnych wyjazdów służbowych i wysokości związanych z tym opłat.

Fahrkosten für Dienstreisen (2 B nr 15)

Dokumenty z lat 1865–1912. Pisma rządowe i Królewskiego Konsystorza w Królewcu do superintendenty w sprawie finansowania wizytacji w parafiach. Wykazy wyjazdów służbowych superintendentów do poszczególnych parafii z podaniem wysokości poniesionych kosztów.

Fahrkosten Diasporapflege (D a 59)

Dokumenty z lat 1900–1911. Wykazy wyjazdów służbowych z podaniem kosztów podróży. Przeważają pisma Królewskiego Konsystorza kierwane do superintendenty w sprawach dotyczących obsługi duszpasterskiej kościołów w diasporze.

Standesamt (D a 64)

Dokumenty z 1898. Kilkanaście dokumentów dotyczących współpracy urzędów stanu cywilnego z duchownymi i urzędami parafialnymi m.in. przy adnotacji urodzin.

Portokosten (B nr 20)

Dokumenty z lat 1905–1911. Dzienniki podawcze korespondencji wysyłanej przez superintendenty. Protokoły kontroli dzienników podawczych przeprowadzonych przez Królewski Konsystorz w Gdańsku.

Korrespondenz und Porto (D a 39)

Dokumenty z lat 1868–1910. Zarządzenia rządowe regulujące sposób przesyłania korespondencji i opłat za przesyłki. Ustawa z 5 VI 1869 roku w sprawie zwolnienia z opłat pocztowych. Rachunki kontrolne wysokości opłat pocztowych superintendenty malborskiej.

Erlösung des Einkommens der Superintendenten (B nr 23)

Dokumenty z lat 1905–1913. Pismo Ministerstwa Sprawiedliwości w Berlinie z 29 XI 1905 roku w sprawie powiadamiania duchownych w sytuacjach przy-

znawania nieletnim opieki wychowawczej. Pisma Królewskiego Konsystorza w Gdańsku kierowane do superintendenta Felscha w Malborku w sprawie dodatku za wysługę lat. Postanowienia synodu kościelnego z 1909 roku.

Inventarverzeichnis und Denkmalspflege (D a 58)

Dokumenty z lat 1894–1910. Wszystkie pisma dotyczą spraw związanych z ochroną zabytków.

Trennung der 7. und 8. Klasse der höheren Mädchenschule für den evangelischen Religions — Unterricht (C a 19)

Pięć dokumentów z 1905 roku i 1907 roku, wszystkie kierowane przez Królewski Konsystorz w Gdańsku do superintendury malborskiej w sprawie nauczania konfesyjnego.

Kirchenbauten (D a 1)

Dokumenty z lat 1841–1861. Zarządzenie rządowe z 1841 roku dotyczące finansowania inwestycji kościelnych. Pisma wszystkich pastorów superintendury malborskiej z 1841 roku będące odpowiedzią na zarządzenie rządowe. Rozporządzenia rządu w Berlinie z lat 1842, 1852 i 1856 dotyczące prowadzenia budów kościelnych.

Dimissoriale und andere Veranlassungen (D a 43)

Dokumenty z lat 1861–1907.

Die Überschwemmung von 1888 (D a 45)

Dokumenty z lat 1888–1889. Przeważają pisma dotyczące zbiórki Biblii dla terenów popowodziowych oraz informacje pastorów kierowane do superintendury dotyczące ilości zniszczonych egzemplarzy Biblii podczas powodzi. Imienne listy parafian, którzy otrzymali egzemplarze Biblii. Wykaz zebranych w latach 1886–1888 *iura stolae* w parafiach Kaczynos, Stare Pole, Stalewo, Fiszewo i Jezioro.

Kirchenzucht (D a 53)

Kilka dokumentów z lat 1892–1895 dotyczących dyscypliny kościelnej.

Taubstumme (D a 46)

Dokumenty z lat 1888–1910. Odpis pisma superintendenta z czerwca 1888 roku w sprawie duszpasterstwa głuchoniemych na terenie superintendenty skierowane do wszystkich proboszczów. Odpowiedzi proboszczów kierowane do superintendenty w sprawie duszpasterstwa głuchoniemych. Pisma Królewskiego Konsystorza w Gdańsku do superintendenty dotyczące głównie spraw związanych z ośrodkiem dla głuchoniemych.

Gefängnisgottesdienste (D a 20)

Dokumenty z lat 1854–1911. Pisma Królewskiego Konsystorza w Królewcu i Gdańsku do superintendenta w sprawie duszpasterstwa więziennego. Sprawozdanie z 1889 roku dotyczące duszpasterstwa ewangelickiego w więzieniu w Nowym Dworze Gdańskim.

Gefängniswesen (D a 25)

Dokumenty z lat 1858–1908. Przeważają pisma dyrektora więzienia w Barczewie kierowane do superintendenta w sprawie skazanych pochodzących z okolic Malborka. Instrukcja z 24 XII 1858 roku dotycząca duszpasterstwa ewangelickiego wśród więźniów.

Ehesachen (D a 5 I)

Dokumenty z lat 1800–1854. Rozporządzenia królewskie i rządowe dotyczące zawierania małżeństw. Pisma proboszczów do superintendenty w sprawie udzielanych małżeństw. Zarządzenia Królewskiego Konsystorza w Królewcu w sprawach małżeńskich.

Schenkungen (D a 13)

Dokumenty z lat 1855–1913. Wykaz darowizn dla poszczególnych parafii superintendenty. Szczegółowy rachunek przychodów i rozchodów *Prediger-Witwenkasse* w 1860 roku i 1865 roku.

Kirchen- und Hauskollekten (D a 24)

Dokumenty z lat 1837–1903. Drukowana broszura z 1853 roku nawiązująca do przeprowadzonej kolekty z podaniem krótkich informacji o niektórych zborach w diasporze. Odezwa Królewskiego Konsystorza w Królewcu z 1854 roku

w sprawie zarządzanej kolekty. Wykaz z 1856 roku terminów stałych kolekt kościelnych obowiązujących na terenie superintendenty malborskiej. Ulotki Stowarzyszenia Jeruzolimskiego w Berlinie z lat 1856 i 1859 w sprawie kolekty oraz statut tegoż stowarzyszenia. Pisma różnych instytucji kościelnych i organów władzy w sprawie przeprowadzanych zbiórek pieniężnych. Odezwa z 1857 roku w sprawie budowy pomnika Melanchtona w Wittenberdze. Wykazy wysokości kolekt zebranych w poszczególnych parafiach od 1887 roku.

Kollekten (D a 24)

Dokumenty z lat 1906–1910. Roczne sprawozdania z wysokości zebranych kolekt w parafiach superintendenty. Statut *Hauptverein der Deutschen Luther — Stiftung für die Provinz Westpreussen in Danzig* z 1894 roku. Przeważają pisma Królewskiego Konsystorza w Gdańsku kierowane do superintendenty malborskiej w sprawie kolekt.

Kirchen- und Hauskollekten (D a 24)

Wykazy roczne zebranych kolekt na terenie superintendenty w latach 1910–1921. Zdjęcie — pocztówka przedstawiające kalekie dzieci i ich opiekunów w Biskupcu Pomorskim z 1919 roku z prośbą o pomoc materialną. Wykaz wysokości kolekty zebranej w 1917 roku w poszczególnych parafiach superintendenty. Pisma w sprawie kolekt kierowane do superintendenty malborskiej przez różne instytucje kościelne i państwowe. Wykaz wysokości kolekt zebranych w 1914 roku w całym Prusach Zachodnich.

Beichtgeld (C a 5)

Dokumenty z 1817 roku. Przychody (Beichtgeld) pastorów w latach 1811–1816 w parafiach superintendenty.

Akten verschiedenen Inhalts (D a 2)

Dokumenty z lat 1841–1879. Przeważają zarządzenia drukowane lub pisane odręcznie wydawane przez władze kościelne w Berlinie i Królewcu o różnej tematyce. Przepisy z 29 VI 1850 roku dotyczące ewangelickiej administracji kościelnej. Ulotka i petycja z 1858 roku dotycząca publikacji *Scriptores Rerum Prussicarum*.

Akten des Gustav-Adolf-Zweigvereins (bs)

Teczka zawiera prawie wyłącznie drukowane pisma z lat 1857–1889. Pojedyncze numery *Kreisblatt des Königlichen Landraths-Amtes zu Marienburg* z lat 1857–1859. Wydana w Królewcu gazeta *Evangelisches Gemeindeblatt* z 25 VII 1857 roku z artykułem dotyczącym generalnego posiedzenia Towarzystwa Gustawa Adolfa w Prusach odbytego w Malborku w dniach 30 VI–1 VII 1857 roku. Dołączono wydrukowane w formie broszury kazanie pastora Hermanna Erdmanna ze Starego Pola i jednocześnie superintendenta malborskiego wygłoszone w czasie posiedzenia. Drugie kazanie, opublikowane w podobnej formie, wygłoszone przez pastora Troje z Królewca. Przeważają pisma zarządu głównego Towarzystwa Gustawa Adolfa wydawane w Królewcu i kierowane do wszystkich oddziałów lokalnych. Broszurowa publikacja informacji o pierwszym i drugim generalnym posiedzeniu oddziału malborskiego Towarzystwa Gustawa Adolfa w latach 1857 i 1858. Opublikowany drukiem wykaz kolekt Towarzystwa zebranych w poszczególnych parafiach superintendentury malborskiej w 1885 roku.

Gustav-Adolf-Verein Protokoll und Korrespondenz (bs)

Dokumenty z lat 1856–1911. Odpis dokumentu z 1856 roku powołującego Oddział Towarzystwa Gustawa Adolfa w Malborku z podpisami członków zarządu terenowego oraz pieczęcią lakową i podpisem przewodniczącego Towarzystwa w Prusach. List proboszcza Corsepisza z Lasowic Wielkich skierowany w marcu 1857 roku do parafian w sprawie powołania Towarzystwa Gustawa Adolfa z listą członków oddziału parafialnego Towarzystwa. Pisma zarządu Towarzystwa Gustawa Adolfa w Królewcu do oddziału terenowego w Malborku. Protokoły obrad oddziału Towarzystwa Gustawa Adolfa w Malborku od 1857 roku. Ulotki z programem obchodów Święta Gustawa Adolfa w Malborku w dniach 21–22 VI 1898 roku oraz w Złotowie w dniach 23–24 VI 1903 roku.

Akten des Gustav-Adolf-Zweigvereins Marienburg. Die Jahresrechnung (bs)

Roczne rachunki Towarzystwa Gustawa Adolfa w Malborku z lat 1858–1899, w tym jeden z 1887 roku drukowany w formie broszury.

Waisensachen (D a 72)

Dokumenty z lat 1902–1906. Pisma Królewskiego Konsystorza w Gdańsku w sprawie troski duszpasterskiej o sieroty. Pisma pastorów dotyczące sierot na terenie podległych im parafii kierowane do superintendentury.

Pensionsfonds (C a 12)

Dokumenty z lat 1861–1913. Przeważają roczne rachunki poszczególnych parafii dotyczące wpłat na fundusz emerytalny. Pisma Konsystorza w Królewcu dotyczące funduszu emerytalnego kierowane do superintendentury. Trzy drukowane w Królewcu w 1861 roku i 1864 roku odezwy nadradcy Konsystorza Oesterreicha.

Akten der Diözese Marienburg betreffend geistl. Amtskleidung (C a 8)

Dokumenty z lat 1794–1847. Rozporządzenia królewskie z lat 1794–1809. Opublikowana drukiem w grudniu 1809 roku w Królewcu deklaracja paragrafu 44 Städte-Ordnung z 19 XI 1808 roku. Odpis wydany w 1811 roku w Berlinie zarządzenia dotyczącego stroju ewangelickich duchownych z dołączonym rysunkiem przedstawiającym pastora w stroju urzędowym. Pisma Konsystorza gdańskiego w sprawie stroju duchownych. Zarządzenie Królewskiego Konsystorza w Królewcu z 26 VI 1839 roku w sprawie duszpasterstwa wojskowego i opłat z tym związanych.

Aktem der Diözese Marienburg betreffend der Kirchenhöfe (D a 19)

Dokumenty z lat 1777–1865. *Kreisblatt des Königlichen Landraths-Amtes zu Marienburg* z 14 VIII 1841 roku z zarządzeniem dotyczącym organizowania cmentarzy. Reskrypty rządowe wydawane w latach 1777–1800 w sprawie cmentarzy i pochówków zmarłych. Drukowana ustawa rządowa dotycząca obowiązkowego zamykania trumien w trakcie obrzędów pogrzebowych. Dekret rządowy z 23 IV 1825 roku dotyczący proboszczów i pogrzebów. Instrukcja z 5 V 1841 dotycząca organizowania miejsc pochówku. Pismo rządowe z 30 V 1844 roku dotyczące pogrzebów.

Akten der Diözese Marienburg betreffend die Einführung der Pfarrer (Holzgeld) (C a 7)

Dokumenty z lat 1820–1861. Protokoły przejęcia parafii. Korespondencja Królewskiego Konsystorza w Królewcu, superintendentury malborskiej i pastorów dotycząca obejmowania placówek duszpasterskich.

Akten Gesangbuch betreffend (D a 17 nr II)

Dokumenty z lat 1884–1911. Pismo superintendentury z 13 X 1894 roku w sprawie śpiewnika ewangelickiego. Sporządzony przez organistę kościoła św. Jerzego w Malborku Rudolfa Böttihera wykaz pieśni śpiewanych w parafiach superintendentury w 1911 roku.

Ablösung der Stolgebühren (C a 21)

Dokumenty z lat 1891–1911. Przeważają pisma Królewskiego Konsystorza w Gdańsku kierowane do superintendury w sprawie *iura stolae*. Pojedynczy numer *Kirchliches Amtsblatt der Provinz Westpreußen* z 1892 roku z zarządzeniem dotyczącym opłat za posługi religijne.

Einpfarrungen (D a 29)

Dokumenty z lat 1856–1889. Kilka odpisów dokumentów poświadczających włączenie wiosek do parafii superintendury malborskiej. Pisma Królewskiego Konsystorza w Królewcu kierowane do superintendury i proboszczów w sprawie przyłączania wiosek do poszczególnych parafii. Ostatni dokument stanowi wykaz wszystkich parafii superintendury malborskiej z wyszczególnieniem wiosek i osad leżących na terenie parafii i objętych troską duszpasterską.

Religiöse Unterweisung in Fortbildungsschulen (D a 61)

Dokumenty z lat 1898–1908. Zarządzenia Królewskiego Konsystorza w Gdańsku i berlińskich władz kościelnych w sprawie nauczania religii w szkołach doksztalających.

Bibelstunden (D a 70)

Dokumenty z lat 1900–1913. Sprawozdania pastorów przesyłane do superintendury w sprawie organizowania godzin biblijnych w parafiach. Pismo Królewskiego Konsystorza w Gdańsku z 22 I 1900 roku w sprawie organizowania godzin biblijnych dla młodzieży konfirmowanej.

Die Tertial- und Quartallisten der Verstorbenen (D a 9)

Dokumenty z lat 1802–1845. Przeważają pisma dotyczące obowiązku sporządzania przez pastorów sprawozdań z pogrzebów i chrztów sprawowanych w parafiach. Wzory obowiązujących sprawozdań pogrzebowych. Pisma superintendenta kierowane do pastorów w sprawie sporządzania wykazów noworodków i zmarłych w ich parafiach. Kwartalne sprawozdanie za okres 20 IX – 20 XII 1837 roku dotyczące urodzeń i zgonów w parafii ewangelickiej w Nowym Stawie.

Die angeordneten Festtage (D a 10)

Dokumenty z lat 1773–1893. Drukowany w języku polskim i niemieckim w Berlinie 27 I 1773 roku edykt ograniczający ilość świąt w kościołach ewangelic-

ko-reformowanych i luterańskich. Liczne pisma rządowe z początku XIX wieku dotyczące obchodzenia świąt ewangelickich. Drukowany w czerwcu 1816 roku i rozesłany przez władze pruskie wzór obrzędów liturgicznych za poległych żołnierzy. Kilka pism superintendentów do wszystkich pastorów podległego mu terytorium w sprawie kolekt i obchodzenia świąt. Liczne pisma pastorów kierowane do miejscowej superintendenty.

Beerdigung von Selbstmördern (D a 55)

Dokumenty z lat 1895–1913. Pismo Królewskiego Konsystorza w Gdańsku z 28 I 1895 roku w sprawie pogrzebów samobójców oraz odpowiedź proboszczów superintendenty malborskiej.

Gottesdienst (C a 18)

Dokumenty z lat 1893–1912. Zarządzenie Królewskiego Konsystorza w Gdańsku dotyczące sposobu odmawiania szczególnych modlitw i organizowania nabożeństw. Drukowany nekrolog króla Fryderyka Wilhelma. Sprawozdania kierowane przez pastorów do superintendenty dotyczące obchodzenia w ich parafiach w 1905 roku Świeta Reformacji.

Bibliothek und Literatur (D a 44)

Dokumenty z lat 1860–1907. Pisma Królewskiego Konsystorza w Królewcu kierowane do władz w Gdańsku i superintendenty malborskiej w sprawie publikowanej literatury ewangelickiej. Odpis zarządzenia władz państwowych w Gdańsku z sierpnia 1860 roku w sprawie bibliotek.

Kirchensiegel (D a 8)

Odciski pieczęci lakowych wszystkich parafii superintendenty malborskiej z 1818 roku.

Gründung einer Kreissparkasse (spec. 31)

Kilka dokumentów z lat 1854–1856. Drukowany *Kreisblatt Labiau* z czerwca 1855 roku zawierający statut powiatowej kasy oszczędnościowej w Labiau.

Versicherung gegen Feuersgefahr (D a 32)

Dokumenty z lat 1809–1905. Wykaz z 1809 roku obiektów kościelnych na terenie superintendenty z podaniem wysokości ubezpieczenia przeciwpożarowego. Pisma rządowe, superintendentów i proboszczów w sprawie zabezpieczenia przeciwpożarowego. Uchwały synodu malborskiego w sprawie zabezpieczenia przeciwpożarowego. Ulotka z 1845 roku Pruskiego Narodowego Towarzystwa Ubezpieczeniowego w Szczecinie z przepisami dotyczącymi ubezpieczeń przeciwpożarowych. Pisma Królewskiego Konsystorza w Królewcu z lat 1850 i 1851 w sprawie ubezpieczeń obiektów kościelnych. Oferta ubezpieczeniowa Towarzystwa Ubezpieczeń Przeciwpożarowych w Akwizgranie i Monachium z 1851 roku z imienną listą agentów ubezpieczeniowych w Prusach.

Bearbeitung des kleinen lutherischen Katechismus (D a 26)

Dokumenty z 1812 roku. Rękopis przygotowywanego do publikacji katechizmu luterńskiego. Kilka recenzji katechizmu napisanych m.in. przez pastorów ze Stalewa i Fiszewa.

Union (D a 28)

Dokumenty z lat 1817–1836. Pismo króla Fryderyka Wilhelma z 27 IX 1817 roku w sprawie unii Kościoła ewangelickiego reformowanego i luterńskiego. Sprawozdanie superintendentów o stosunkach między wspólnotami ewangelickimi na podległym im terenie. Podobne w treści pisma proboszczów poszczególnych parafii.

Vormundschaften und andere Nebenämter der Pfarrer (C a 13)

Dokumenty z lat 1887–1905. Przeważają pisma proboszczów kierowane do superintendenty malborskiej i Królewskiego Konsystorza w sprawie m.in. nauczania i opieki nad nieletnimi.

Einführung der Gemeindeordnung (D a 41a)

Dokumenty z lat 1862–1877. Przeważa korespondencja wymieniana między władzą kościelną w Berlinie i Królewcu oraz superintendurą malborską w sprawie m.in. regulaminu zboru i synodu.

Wahlen der Gemeindeorgane (D a 41b)

Dokumenty z lat 1885–1912. Kilkuletnie sprawozdania proboszczów pisane do superintendenty dotyczące poszczególnych zborów m.in. rad parafialnych. Pisma

Królewskiego Konsystorza w Królewcu i Gdańsku do superintendentury w sprawach dotyczących funkcjonowania zborów. Protokoły wyborów rad parafialnych w parafiach superintendentury malborskiej.

Kirchengemeinde Ordnung (D a 3)

Dokumenty z lat 1848–1867. Ustawy rządowe z 1848 roku i 1849 roku dotyczące spraw kościelnych, w tym stosunków państwo pruskie — Kościół ewangelicki. Opublikowany w 1848 roku w Berlinie w formie broszury komentarz ustawy rządowej z 5 XII 1848 dotyczącej religii, wspólnot religijnych i nauczania. Memoriał skierowany do Ministerstwa Wyznań w związku ze zmianą przepisów dotyczących Kościoła ewangelickiego. Drukowany w Berlinie dekret z 29 VI 1850 roku dotyczący podstawowych założeń porządku zborów ewangelickich we wschodnich prowincjach. Pismo Królewskiego Konsystorza w Królewcu z 1850 roku w sprawie funkcjonowania zboru.

Jahresrechnung der Prediger-, Wittwen-, Weisen- und Sterbekasse (C a 15)

Szczegółowe rachunki roczne funduszu wdów i sierot po zmarłych pastorach z lat 1888–1902.

Leistungen zur Pfarr-, Wittwen- und Weisen Fonds (C a 16)

Dokumenty z lat 1886–1913. Statut funduszu wdów i sierot po zmarłych pastorach dla superintendentury w Malborku i Nowym Stawie uchwalony 21 VII 1886 roku. Przeważają wykazy kolekt przeprowadzonych na terenie superintendentury przeznaczonych na zasilenie funduszu.

Acta die Prediger-Wittwen Kasse betreffend (C a I)

Lokalne przepisy synodalne dotyczące troski o wdowy i sieroty po zmarłych pastorach z lat 1815, 1845 i 1886.

Acta Pfarrwitwen und Waisen betreffend (C a II)

Dokumenty z lat 1866–1912. Lista członków funduszu wdów i sierot po zmarłych pastorach. Wpłaty pastorów z terenu superintendentury zasilające fundusz. Statut funduszu wdów i sierot po zmarłych pastorach z 21 VII 1886 roku.

Allgemeines, die Geistlichen betreffend, besonders auf Militaria (C a 17)

Dokumenty z lat 1893–1913. Przeważają pisma Królewskiego Konsystorza w Gdańsku dotyczące m.in. mobilizacji duchownych, nauczania konfesyjnego, troski o sieroty, wystąpień z Kościoła ewangelickiego.

Sonntagsschulen (D a 62)

Kilka dokumentów z lat 1897–1905. Pisma pastorów ze Świerków i Jeziora do superintendentury w sprawie nabożeństw dla dzieci.

Volksbibliotheken (D a 65)

Dokumenty z lat 1895–1899. Pisma proboszczów z Boręt, Fiszewa, Lichnów, Kaczynosu, Lubieszewa, Starego Pola i Malborka w sprawie tworzenia i funkcjonowania bibliotek ludowych.

Acta Militaria betreffend (D a 66)

Kilka dokumentów z lat 1896–1906. Pisma Królewskiego Konsystorza w Gdańsku w sprawie duszpasterstwa wojskowego i kapelanów wojskowych. Lista duchownych ewangelickich z terenu superintendentury malborskiej przewidzianych do mobilizacji.

Die Fortführung der Lagerbücher (D a 68)

Dokumenty z lat 1898–1905. Pisma pastorów w sprawie prowadzenia ksiąg inwentarzowych kierowane do superintendentury. Protokoły przeprowadzonych inspekcji ksiąg inwentarzowych w parafiach superintendentury malborskiej. Instrukcja zarządu synodu powiatowego w Malborku z 26 IX 1898 roku w sprawie prowadzenia i przechowywania ksiąg inwentarzowych.

Historische Nachrichten von Kirchen 1786 (bs)

Ewangelicka prezbitologia sztumską od 1569 roku. Biogramy niektórych sztumskich pastorów. Zarządzenie króla w sprawie nadzoru nad kościołami i klasztorami z 1786. Pisma dotyczące epitafiów w świątyniach superintendentury.

Konfessioneller Unterricht in nichtevang. Schulen (bs)

Kilka dokumentów z lat 1915–1919. Pisma z 1915 roku i 1916 roku dotyczące nauczania religii dzieci ewangelickich w Lipkach, Mątowach Małych i Pogorzalej Wsi.

Journalabschluß der Kreissynodalkasse (bs)

Kasa synodalna superintendentury. Szczegółowe sprawozdania finansowe parafii superintendentury malborskiej z lat 1920–1924.

Vertretungen (bs)

Kilka dokumentów z lat 1913–1918. Wykaz zastępstw duszpasterskich w parafiach Lichnowy i Nowa Cerkiew w terminie 1 VII – 30 IX 1915 roku.

Übersicht über das kirchliche Rechnungswesen 1921–1925 (bs)

Sprawozdania finansowe parafii superintendentury malborskiej z lat 1921–1925.

Summarische Nachweisungen (bs)

Wykazy roczne z lat 1913–1919 zobowiązań podatkowych ewangelików superintendentury malborskiej z wyszczególnieniem parafii.

Einführungen (bs)

Dokumenty z lat 1909–1916. Wykaz przychodów i rozchodów kasy parafialnej w Lichnowach w okresie wakansu od 1 VII 1913 roku do 31 X 1913 roku. Kilka pism Królewskiego Konsystorza w Gdańsku w sprawie wprowadzania na urząd pastorów na terenie superintendentury malborskiej.

Konsistorien und E.O. (Evangelischer Oberkirchenrat) (bs)

Dokumenty z lat 1895–1919. Przeważają pisma ewangelickich władz kościelnych w Berlinie i Gdańsku kierowane do superintendentur na terenie Prus. Ulotka z września 1917 roku pt. „*Werkblatt über den Erwerb von Reichskriegsanleihe für Stiftungen*”. Wykaz wpływów do kasy emerytalnej i funduszu wdów i sierot po zmarłych pastorach z 1916 roku. Broszura wydana w Berlinie w 1904 roku pt.

„Anweisung für die bei den Gerichtsgefängnissen mit der gottesdienstlichen und seelsorgerlichen Pflege der Gefangenen beauftragten evangelischen Geistlichen vom 24 Dezember 1858”. Zarządzenie ewangelickich władz kościelnych dotyczące troski o ofiary wojny.

Übersicht über das kirchliche Rechnungswesen 1911–1921 (bs)

Roczne sprawozdania finansowe parafii superintendentury malborskiej z lat 1911–1912.

Kassenabschluß (bs)

Roczne sprawozdania finansowe parafii superintendentury malborskiej z lat 1912–1921.

Statistische Tabelle, betreffend Äußerungen des kirchlichen Lebens in der Diözese Marienburg 1910–1917 (bs)

Pfarrerpersonalien (bs)

Dokumenty z lat 1916–1919. Pisma związane m.in. z uposażeniem pastorów i ilością posiadanych przez nich dzieci.

Superintendent (bs)

Dokumenty z lat 1907–1919. Dokumenty różnej treści, dotyczące przeważnie bezpośrednio superintendenta lub superintendentury malborskiej. Dziennik podawczy superintendenta malborskiego z lat 1915–1918. Plan generalnej wizytacji kościołów i szkół superintendentury malborskiej przeprowadzonej w terminie 24 V–14 VI 1907 roku. Pisma Królewskiego Konsystorza w Gdańsku dotyczące m.in. przeprowadzanych kolekt.

Prediger, Witwen, Waisen, Sterbe-Kasse (bs)

Statuty funduszu z lat 1845, 1886 i 1890. Sprawozdanie finansowe funduszu z 1896 roku.

Akten der Superintendentur Marienburg. Die Statistik der Diözese (bs)

Dokumenty z lat 1812–1859. Szczegółowe dane statystyczne dotyczące superintendentury malborskiej, intendentur sąsiadujących z Malborkiem oraz poszczegól-

gólnych placówek duszpasterskich. Wykazy parafii superintendenty malborskiej z wyszczególnieniem wiosek i osad objętych opieką duszpasterską począwszy od 1816 roku. Odpisy sprawozdań o stanie superintendenty pisane do Królewskiego Konsystorza i władz świeckich w Gdańsku.

Akten der Diözese Marienburg, betreffend die dem Superintendenten zustehenden Einnehmen (bs)

Dokumenty z lat 1802–1903. Odpisy ustaw królewskich dotyczących uposażenia pastorów. Wykazy przychodów superintendentów malborskich w latach 1854–1902. Pisma królewskiego rządu w Gdańsku kierowane do superintendentów w Nowym Stawie i Malborku w sprawie ich wynagrodzenia. Wykaz korespondencji wysyłanej przez superintendentów z podaniem kosztów przesyłki z lat 1899–1903.

Akta der Superintendentur in der Diözese Marienburg (bs)

Dokumenty z lat 1864–1913. Teczka w całości dotyczy spraw personalnych pastorów superintendenty malborskiej. Przeważają pisma dotyczące urlopów i zastępstw poszczególnych pastorów.

Akta der Superintendentur in der Diözese Marienburg (bs)

Dokumenty z lat 1879–1911. Sprawozdania z przeprowadzanych przez superintendentów wizytacji parafii. Pisma Królewskiego Konsystorza w Królewcu i Gdańsku w sprawach dotyczących wizytacji parafii. Plan wizytacji kościołów i szkół superintendenty malborskiej przeprowadzonej w terminie 24 V–14 VI 1907 roku. Pisma pastorów kierowane do superintendenty w sprawach dotyczących nauczania dzieci. Drukowane plany wizytacji kościołów i szkół w superintendunkturach w Brodnicy (1894), Świeciu (1896), na Żuławach Gdańskich (1903), Kwidzynie (1901), Toruniu (1904) i Wąbrzeźnie (1906). Program nauczania religii w ewangelickich szkołach ludowych na terenie Żuław Malborskich na rok szkolny 1907/1908.

Dokumenty dotyczące rad parafialnych i synodów (bs)

Dokumenty z lat 1862–1870. Protokoły synodalne z lat 1862, 1864, 1867, 1868. Trzy drukowane broszury, dwie dotyczące synodów odbytych w 1862 roku w Paderborn i Trewirze oraz z 1867 roku dotycząca synodu w Friedlandzie.

Teczka z odręcznym podpisem „Superintendentur” (bs)

Kilka pism z 1925 roku i 1927 roku dotyczących nauczycieli, w tym nauczycieli religii, pracujących w szkołach malborskich i okolicznych wioskach.

Odpisy wyroków sądowych i spraw cywilnych toczonych przed sądami, w których stroną były parafie superintendenty malborskiej w latach 1926–1933. Drukowane w 1929, 1930 i 1931 orzeczenia sądowe dotyczące stosunków prawnych i wzajemnych zobowiązań między ewangelikami, mennonitami i katolikami na Żuławach (bs)

Maszynopis przygotowanej do druku w 1903 publikacji pastora Krause z Jeziora pt. „*Chronik der Gustav-Adolf-Gemeinde Thiensdorf in Westpreußen*” (bs)

**ARCHIWUM EWANGELICKIEJ PARAFII ŚW. JERZEGO
W MALBORKU**

Taufbuch der St. Georgs-Gemeinde Marienburg 1910–1914 (bs)

Taufregister der evangelischen Kirche zu Marienburg 1915–1931 (bs)

Kommunionbuch der St. Georgenkirche zu Marienburg 1907–1912 (bs).

Duplikat-Verzeichniß der geborenen und getauften Kinder in der evangelischen Kirchengemeinde zu St. Georgen zu Marienburg 1876, 1877, 1879, 1880, 1885, 1886, 1890 (bs).

Duplikat-Verzeichniß der Verstorbenen in der evangelischen Kirchengemeinde St. Georg zu Marienburg 1875, 1879, 1885, 1900, 1901, 1903, 1905 (bs).

Duplikat-Verzeichniß der kirchlich Getrauten in der evangelischen Kirchengemeinde zu St. George in Marienburg 1885, 1886, 1887, 1888 (bs).

Dziennik podawczy kancelarii parafii ewangelickiej św. Jerzego w Malborku 1940–1944 (bs).

Lagerbuch für die evangelische Kirchengemeinde Marienburg (bs).

Bezahlte Urkunden (bs).

Księga rejestracji zaświadczeń o chrztach, ślubach i pogrzebach wydanych przez kancelarię parafii św. Jerzego w Malborku (bez daty).

St. Georg — Marienburg. Inventar. Für die Organisten (bs)

Szczegółowy spis inwentarza znajdującego się w zakrystii i kościele ewangelickim św. Jerzego w Malborku. Wyszczególnione zostały m.in. dokumenty i książki pochodzące z XVII–XIX wieku przechowywane w parafii. Dodatkowo wymieniono inwentarz organisty (śpiewniki, partytury itd.).

Bücher- und Notenverzeichnis von St. Georg Marienburg 30 IX 1919 (bs)

Opis księgozbioru i utworów muzycznych przechowywanych w parafii św. Jerzego w Malborku. Do księgi dołączono starszy dokument, prawdopodobnie z 1834 roku, zawierający spis członków *Organistenverein* w Malborku oraz wykaz przechowywanych utworów muzycznych.

Abendmahlsgäste 1933–1940 (bs)**Kollekten 1933–1937 (bs)****Jahresrechnung des Friedhofsfonds 1935–1936 (bs)****Jahresrechnung der St. Georgen-Kirchenkasse und davon Nebenfonds für 1931 (bs)****Rechnung der St. Georgen-Kirchenkasse zu Marienburg 1932 (bs)****Jahresrechnung der Kirchenkasse 1935–1936 (bs)****Geldsachen der Gemeinde Marienburg (D c 13)**

Rachunki roczne parafii malborskiej z lat 1886–1911.

Belege zur Jahresrechnung der St. Georgen-Kirchenkasse für 1930 (bs) Kirchenkasse (bs)

Wykaz ofiar przyjętych przez kasę parafii św. Jerzego w Malborku w latach 1912–1923.

Belege zur Jahresrechnung der St. Georgen-Kirchenkasse und deren Baufonds für 1931 (bs)

Teczka zawiera wyłącznie rachunki związane z funkcjonowaniem parafii ewangelickiej św. Jerzego w Malborku.

Jahresrechnung Kirchenkasse und Nebenfonds 1934–1935 (bs)

Jahresrechnung des Nebenfonds 1935–1936 (bs)

Quittungen und Einnahmebelege 1924–1925 (bs)

Einnahme und Ausgabebelege 1926–1927 (bs)

Einnahme und Ausgabebelege von 1928–1929 (bs)

Einnahmebelege 1929–1930 (bs)

Ausgabebelege 1929–1930 (bs)

Ausgabebelege 1936 (bs)

Ausgabebuch (bs)

Księga wydatków ewangelickiej parafii św. Jerzego w Malborku prowadzona od 1 IV 1912 roku do 30 VI 1918 roku. Opisano wydatki związane z zakupem artykułów żywnościowych, środków czystości itd.

Ausgabebuch (bs)

Księga wydatków ewangelickiej parafii św. Jerzego w Malborku prowadzona od VII 1918 roku do II 1933 roku. Wykaz wydatków związanych z zakupem artykułów żywnościowych, środków czystości itd.

Beitragsliste der Frauenhilfe Marienburg 1907–1908 (bs)

Beitragsliste der Frauenhilfe Marienburg 1918 (bs)

Beitragsliste der Frauenhilfe Marienburg 1919 (bs)

Beitragsliste der Frauenhilfe Marienburg 1920–1921 (bs)

Beitragsliste der Frauenhilfe Marienburg 1921–1922 (bs)

Beitragsliste der Frauenhilfe Marienburg 1922–1923 (bs)

Beitragsliste der Frauenhilfe Marienburg 1923–1924 (bs)

Beitragsliste der Frauenhilfe Marienburg 1925–1926 (bs)

Beitragsliste der Frauenhilfe Marienburg 1926–1927 (bs)

Beitragsliste der Frauenhilfe Marienburg 1927–1928 (bs)

Beitragsliste der Frauenhilfe Marienburg 1928–1929 (bs)

Beitragsliste der Frauenhilfe Marienburg 1929–1930 (bs)

Beitragsliste der Frauenhilfe Marienburg 1930–1931 (bs)

Einnahmebelege 1930–1931 (bs)

Rachunki *Evangelische Frauenhilfe* w Malborku z lat 1930–1931.

Vermögen der evang. Frauenhilfe Marienburg (bs)

Księga kasowa towarzystwa *Evangelische Frauenhilfe* w Malborku z lat 1920–1942.

Rachunki malborskiej Frauenhilfe z lat 1927–1928 (bs)

Herberge Zur Heimat (vol. 1 nr 58)

Dokumenty z lat 1894–1908. Wykazy zebranych kolekt na *Herberge zur Heimat*. Liczne rachunki związane z *Herberge zur Heimat*. Statut Towarzystwa *Herberge zur Heimat* w Malborku z 5 V 1896 roku. Pisma związane z budową sali dla Towarzystwa *Herberge zur Heimat*. Ulotka z 1894/95 roku będąca sprawozdaniem rocznym Towarzystwa *Herberge zur Heimat* w Malborku. Odpis dokumentu przyznającego w 1896 roku Towarzystwu *Herberge zur Heimat* w Malborku osobowości prawnej. Wykonany na kalce szkic dawnego budynku poczty przejętego przez *Herberge zur Heimat* potwierdzony przez malborską policję w 1892 roku.

Verfügungen und Besondere Beschlüsse (bs)

Dokumenty z lat 1936–1937. Pisma związane z funkcjonowaniem ewangelickiego hospicjum w Malborku. Teczka zawiera także plany budowlane hospicjum.

Küchenkontrolle 16 XII 1937–9 III 1938 (bs)

Menu ewangelickiego hospicjum w Malborku.

Fremdenbuch des Hospizes Marienburg (bs)

Księga gości ewangelickiego hospicjum w Malborku z lat 1936–1937.

Spis inwentarza ewangelickiego hospicjum w Malborku. Pisma dotyczące podatków i opłat hospicjum (bs)

Rachunki hospicjum ewangelickiego w Malborku z X 1931 – III 1932 (bs)

Rachunki hospicjum ewangelickiego w Malborku z VII 1932 – X 1932 (bs).

Rachunki hospicjum ewangelickiego w Malborku z V 1936 (bs)

Spis gości korzystających z posiłków oferowanych przez ewangelickie hospicjum w Malborku od 1 I 1936 (bs)

Jadłospis ewangelickiego hospicjum w Malborku 18 IX 1938–28 III 1939 (bs)

Umowy i rachunki związane z zakupem zlewozmywaków dla ewangelickiego hospicjum w Malborku z lat 1935–1936 (bs)

Ubezpieczenie obiektów ewangelickich w Malborku (bs)

Dokumenty dotyczące ubezpieczenia z lat 1922–1935.

Rachunki z lat 1927–1931 związane z funkcjonowaniem budynków parafii św. Jerzego w Malborku (ogrzewanie, oświetlenie itp) (bs)

Książka z uporządkowanymi alfabetycznie adresami osób prywatnych (bs)